

na tega velikega duha, kolikor bolj nam je njegovo umetniško delo vzor, dokaz, da za duha med narodi ni neprehodnih prepadov, in kolikor bolj nam je to delo kulturno politična oporoka ne samo o sosedstvu, temveč kratko malo o duhovnem sorodstvu narodnih skupin in občestev na tej evropski prelomnici in na vseh prelomnicah sveta.

NI REKE

Ana Belè

Včeraj sem visoko nad krošnjo sosedove češnje ugledala ptice. Moje ptice. Ena od njih se je spustila nizko nad moj dom. Potem je ugledala krokarje in je preplašena odletela. Takó rada bi jo priklicala nazaj. In z njo vse druge.

Posedam v sobi. Pred menoj na mizi leži list. Rada bi napisala nekemu pismo. Nekomu, ki bi mi pomagal pregnati krokarje. V stiski sem, bi mu napisala. Sedim za mizo. Pero visi tik nad listom. Čakam, da se bo spustilo nanj. Tiho je, da čujem žilo, ki mi utripa v zapestju. To je čudež, ki se dogaja. Utripanje žile je čudež. To sem spoznala nekega deževnega jesenskega dne.

In kar naprej je jesen. Pravijo: kako lepo cvete jasmin. In spet: kako diši lipa. Pogledam skozi okno in vidim, da je jesen. Kar naprej. In dežuje. In kar naprej moram zavijati okoli vogala ob živi meji. Vsakič mi zastane korak, ker od daleč ugledam inženirjevo ženo. V naročju nese otroka in skoraj teče v to smer. Morda hiti v trgovino, si mislim. Tik preden je postavila jed na mizo, se je domislila, da ji je zmanjkalo... Toda ona teče naravnost proti meni. Kima mi in se mi nekam čudno nasmaha. Ko je nekaj korakov vstran, reče prijazno, skoraj spodbudno: »Pohitite, pravkar vam je umrla mati.« In hoče še nekaj dodati, pa menda ne ve, kaj. In se nasmaha, kot bi bila pravkar rekla: »Pohitite, dobili ste obisk.« Tako pomirjujoče vsakdanja je, s predpasnikom in z otrokom v naročju. Ne! Slè smrti spoznaš že od daleč. To ni! Ona pa stoji in je še vedno v zadregi. Telo se je bilo medtem zapičilo v asfalt kot sadika v zemljo. Iztrgam ga. Tedaj se iz njega izvije krik, ki divja skozi ulico, ki je prav tako kot včeraj, kot predvčerajšnjim. Kako je to mogoče? Tlak se dviga in rine noge v telo, ki tipa za krili. Ne! Ne! Ne! Kje je hiša, kje je hiša? Tamlle. Oči je potegnila pod čelo. Torej je res. Otroci se igrajo na stopnicah. V veži jemlje nekdo iz poštnega predala pismo. Vse je kot vedno. Torej ni res. Ni. Ni. Ni.

In je. Leži v svoji postelji, kot da ji je žal, da povzroča zmešnjavo. Zdravnik, ki sem ga bila klicala k živi, stoji zdaj ob postelji in ji tipa zapestje. Potem mi položi roko na ramo. To je nekakšen prizor. Kje sem ga videla? Kdaj sem ga videla? Roka se umakne z rame. Zvija stetoskop. Torej se odpravlja? Ničesar več ne bo storil zanjo? Oh, ne! Kamenje otopelosti se topi in lije v potokih. Nekdo pravi: »Glej, koliko ga je.« Skozi usta lijejo tisočkrat zamolčane besede ljubezni. In ves čas topi pogled opazovalca iz notranjosti; ta je že dolgo vedel. Včasih se je oglasil, pa mu nisi pustil, da bi dogovoril. Zdaj je tu kot pravičnik, brez solze. Gleda te kot norca in zločinca, ki išče pomoči pri svoji žrtvi. Materina roka pa leži na odeji z dlanjo navzgor: ne morem ti pomagati. Rada bi, pa ne morem. Vem, da je to res. Da je to strašno res. Vedno je hotela pomagati. In je pomagala. Naprej in naprej. In vendar se ni obrabila. Lepa je. Ozka in dolga. Roka perice, kuharice, sužnje nas vseh. Njena koža je mehka in bleščeča. Take roke imajo brezdelne ženske. S poljubi skušam oživetiti žile v zapestju. Pa me zadene očitajoč pogled iz zaprtih oči. Odmaknem se in vidim, kako si roka oddahne.

Tedaj se prebudi tip za vsakdanjo rabo. Ta je že dolgo nadomeščal živega človeka, ki je hodil nekje ob robu. Tisto, kar jo je imelo v oblasti, ga je plašilo. Ni mu bil kos. Navadil se je hoditi ob robu. Nekaj je otopevalo. Sočutje je postajalo premaz. Pod njim je počasi drevenel. Ni bil več človek. Samo tip za vsakdanjo rabo. Deloval je kot robot. Nekdo se vsiljivo približa in reče: »Pohitimo.« Umiti. Preobleči. Potem bo prepozno. Mehanizem v tipu se sproži in jame delovati. Vajeno, spretno. Nekdo gleda iz notranjosti in v grozi strmi. Roke se gibljejo, kot da opravljajo katerokoli delo, ne pa nekaj neznankega. Nekaj, kar ne bodo nikoli več opravljale. Ker ne bo. Ker ne bo ... Odpni gumbe. Potegni. Počasi. Zataknilo se je. O, strahota podrobnosti. Ne ustavlja se. Mudi se. Ne smeš si izgresti srca ob pogledu na ubogo, ubogo telo, ki je šlo skozi muke. Zdaj so ga zapustile, opustošenega, oglodanega od njihovih čeljusti. Tu je. Ne more si ga sramežljivo zakriti. Tu je. V svoji pravi podobi žrtve. Zdaj me vidite, pravi vdano. Zdaj me vidite bolje kot kadarkoli. In spet dalje v tekmi z odrevenelostjo, ki prihaja od tam, kjer je bilo nekoč živo srce, ki se je odzivalo naprej in naprej. Vrata so bila vedno na stežaj odprta. Vsakdo je lahko stopil vanj. Zdaj je nemo, mrtvo. Toda smehljaj na njenem obrazu postavlja misel na laž. O, Bog, počakajmo, prisluhnimo. Zdaj zdaj bo šel skozi odrevenele ude trepet. Oči se bodo odprle. Usta bodo spregovorila: »Koliko je ura? Kaj, tako pozno je že? O!« Odrinila bo odejo in se počasi, še vsa mehka od spanja dvignila ... Zaboga, ne ustavlja se, mar ne čutiš, kako se telo spreminja v kamen? Zapni, poravnaj, pogladi, zaveži. Podloži njeno blazinico, ki ji je bila tako ljuba. Zdaj

je telo oblečeno, obuto, umito, počesano. In vidiš: dekletce leži sredi belih rjuh in se smehlja. Nekdo reče: »Sklenite ji roke.« Za drobce minute se še mehki prsti prepletejo, potem se vedno znova razpletajo. Nikoli si ni dala vsiliti tuje volje.

Luč ji gori ob zglavju. To je edini znak.

— — —

Rada bi se oprijela nečesa, kar bi me držalo z vso močjo. Toda vse, česar se oprime, je prešibko. Uhajam si in kar naprej tečem skozi temačno vežo z navitim mehanizmom v sebi. Sporočiti! Nekje na dnu utripa začudenje. Ti obrobni opravitki vendar niso tisto, kar bi morala zdajle storiti. Nekaj čisto drugega... Od nekje me gleda velikansko oko. Jaz pa tečem in ves čas nejasno pričakujem, da me bo nekaj ustavilo. Noge se zaženejo po stopnicah na cesto. Oči jo nejeverno oblete. Nad asfaltom, mokrim od dežja, se vleče zaspano jesensko popoldne. Napetost v ramah ne ve, kam sama s seboj. Zrak ni gost in težak, da bi si morale vtirati skozenj stezo. Zlahka teče telo skozenj. Preveč zlahka. Kar imam sporočiti, je nekaj. — Tečem z zastavico groze, ki jo moram oddati naprej. Oh, ne tako hitro. Naj sedem na rob ceste in premislim. Morda sploh ni. — Naprej! Mudi se! Kotički očesnih leč zaznavajo sence ljudi, ki hodijo mimo. Dva ženska glasova sta potegnila prek ceste gruleč most. Tečem in strmim v kretnje telesa, ki se zdi, da ni moje. Čakam, da se bo ustavilo. Toda, kar nosim, je močnejše od mene. Vleče me za seboj.

Neka vrata se odmaknejo. Temnikast prostor dvigne težke veke. Mar sem res hotela semkaj? Na pultu leži brzozavni obrazec. Je čakal name? Vse se zdi pošastno preprosto. Kot da je nekdo nastavil past. Če zdajle izpolnim obrazec, potrdim nekaj, kar frfota nad zavestjo, ker ne more vanjo. Torej ni resnično. Pero visi nad listom, neki glas pa vsiljivo prigovarja: »Napiši vendar. Pravočasno morajo zvedeti. Pravočasno...« Pero se spusti na list. Črka leze k črki. Nazadnje je beseda tu. Umrla. Čudna beseda. Lahko bi pomenila karkoli. Toda obsojena je, da pomeni — Roka iztrga drugi obrazec. Tretji. In ves čas na dnu nejasno pričakovanje, da me bo nekaj ustavilo. Zdaj zdaj bo tu. Oh... Pisalo postaja večje od mene. Ob steber molka, ki raste iz mene, pljuskajo šumi korakov, pogovorov, nihanje nekih vrat, cvrkutanje telefonov. Daleč onstran zloga poštarica liste, ki jih je roka potisnila tja. Pregleduje jih kot katerekoli liste. Šteje besede, kot da so katerekoli besede. Jih je prebrala? Na robu nekega trenutka zadržti pričakovanje: Jih bo vrnila? Pove znesek. Vzame denar, odšteje drobiž. Znane, obrabljene kretnje. Niti kapljice živega ni v njih. Pogled ji brezizrazno zdrsrne na

levo. Prosim? »Telefon za Beograd,« reče moški glas. Telo se leseno obrne proti vratom. Nekdo pa ves čas govori: »Kaj si storila! In morda sploh ni res...«

In morda sploh ni res? Ženska, ki prihaja po desni strani ceste, je ista, ki si jo srečala nekega dne, ko si hitela po zdravnika. Ta je prišel in materi je odleglo. Je to namig? Torej moram preklicati? Kaj sem storila! Naj tečem nazaj? Ne. Hiti in se prepričaj! Asfalt vse prepočasi beži pod nogami. Še enkrat se prepričaj. Teci! Vrata se preplašeno odmikajo. Za zadnjimi vstane tišina kot duh. Oče izgubljeno dvigne pogled: Si sporočila?

— — —

Bežim z rokami. Pospravljam. Utapljam jih v kretnjah, ki so tu od včeraj, od let nazaj. Zlagam stvari, ki v mojih rokah oživljajo. Vsaka guba pričara kretnjo. Obrabljena zapestja, natrgani žepi, izlizani robovi, pomečkani trakovi predpasnika oživljajo množico trenutkov. Vsak od njih ima bodico, ki zareže v srce. Stvari, zložene na kup, se zde izgnanci. Molče me gledajo. Nekje na dnu se nabira nekaj, kar grozi planiti in me pokopati pod seboj. Bežim z rokami. In hodim za njim. Toda ne morem jih ustaviti. Vlečejo me za seboj v pošastni sli po redu. Nevednice. Spravljajo v kraj stvari, ki bodo jutri relikvije. Nesrečnice. Ločujejo danes od jutri. Danes od... Misel se zgrožena ustavi in se spusti po znanih poteh. Lepo smo jo oblekli, pravi samovšečno. Vrata spomina se odpro in v sobo posije poletno jutro. Mati sedi na svojem stolu in se ozira v nas kot otrok, ki je dopustil, da smo ga praznično oblekli, ker pojde na izlet. Privid poletnega jutra izgine. Neka stena, neka pretnja se približuje in umika. Smehljajoče dekletce na postelji gleda z zaprtimi očmi skozi nas. Ve, da jo bomo izdali. Storili bomo nekaj, kar nismo še nikoli. Dopustili bomo, da bo odšla čisto sama v neznano...

In vedno kakšno znamenje, ki pretrga napeti tok misli in varljivo namiguje, da je dan kot včeraj. Tu prihaja materina prijateljica. Kot vsak dan. Sedemo za mizo. Sežemo po besedah, ki so tudi od včeraj. Podajamo si jih. Potem jih zmanjka. Vemo, da bi morali seči po novih, od danes. Toda kako reči: je bila? Saj leži tamle, onkraj odprtih vrat. Nasmeh se dvigne z njenega obraza kot ptiček in nas obleti. Spogledamo se in dobra prijateljica začne jemati iz starega cekarja stare, dobre besede. Jemlje spominke in jih polaga po mizi. In vsi imajo obliko srca. In sem rekla, pravi. In je rekla, pravi. Nasmeh se spreletava od obraza do obraza. Ona pa leži onkraj odprtih vrat in nas poslušča. Taka je kot vedno, kadar ji je bilo boljše. Torej ji je zdaj boljše? Med glas dobre prijateljice se jame prepletati njen glas. To je tako čudovito.

Prijateljica ne ve, da ni sama. Da sta dve. Da govorim z obema. Da smo tri...

Potem dobra prijateljica gre. Nihče več ne pride. Tu ni podeželje. Hiša je sestavljena iz celic, ki se tesno zapirajo. Nihče ne ve, kaj se godi v sosednji. Niti ne želi vedeti. Mati se temu ni mogla privaditi. Bolelo jo je. Jo boli tudi zdaj? Njen obraz pravi, da ne več...

Oče utrujen leže. Spanec ga odnaša kot proti njegovi volji. Stokaje se mu predaja. Noč je zategnila krila do kraja. Pustila je samo ta mali, osvetljeni prostor, kjer leži nekdo, ki ti je strašno znan in strašno neznan. Neka sila te vleče k njemu, neka druga te vleče vstran. Neka tuja prisotnost, ki veže korake in kretnje, je legla v prostor. Napolnila ga je do roba in negibno obstala.

Stojim pred nevidnimi vrati. Odprta so in vendar ne morem skozi. Pod pogledom velikanskega očesa se spreminjam v zarodek, ki zaman tiplje za izgubljenim koncem pretrgane popkovine. Hkrati sem utripajoča mišica srca, nabrekla od bolečine. Sredi teme plava osvetljen obraz. Prisoten in odsoten. Dosegljiv in nedosegljiv. Neskončno moj in neskončno tuj. Misel se spopada z nečim nepojmljivim. Kako doumeti smiselni nesmisel, dokončno neskončnost? Moje telo iz kosti, kit in mišic se giblje v prostoru, preoglato, prehrupno, prepolno krvi, da bi moglo skozi steno gluhe tišine.

To noč se je končalo neko otroštvo, ki ni vedelo zase. Ko sem iz teme kratkega spanca tipala v svetlobo in našla njen odsev na mrtvem, smehljajočem se obrazu, je srce v divji bolečini izjecljalo pozno spoznanje: Bila je naša lučka. Samoumevna kot vse, kar je. Zdaj je ugasnila. Za vedno.

— — —

Iščem jo in jo najdem vsako jutro, ko odprem oči in odvržem odejo. Mehko leže vame. Z njo v sebi obležim še nekaj hipov nepokrita in jo vidim v rožnati pižami, zapeti do vratu. Odeja, ki jo je odvrгла, je nepomečkana, kot da je počivala pod njo drobcena ptica. Dvignem se na komolce. Dvojni so. V mojih so njeni. Zakrožim z nogami proti podu in čutim težo njenih stopal z roževinastimi nohti in peto, v kateri je ostala bolečina od otroštva. Stopala, ki so se grela v toplih kravjekih, ko je jeseni pasla po gmajnah med ogradami. Nehote pogledam svoje noge. To so noge mojega očeta. Suhe, gladke, brez žil. Skozi moje oči jih pogleda in reče: »Ko bi jaz imela tako zdrave noge...« Vstanem in stopim v njeno sobo. Sedi na robu postelje in enakomerno vleče glavnik po osivelem temenu. Sklonim se in jo pričnem obuvati. Zaničujem se, ker me dotik njenih stopal grozi. Rahlo vlečem nanje nogavice, sežem po copatah in jo obujem. Moje prvo jutranje opravilo je

končano. Hvaležno me pogleda navzgor. Jaz pa se vedno znova sramujem, ker ne ve, da je opeharjena; ne dobiva vsega.

Zdajle stopam skozi temno sobo, da bi dvignila žaluzije, in se mi mogrede dotaknem njene prazne postelje. Vabi me, da bi legla nanjo in objela tisto, česar ni več, njeno drobno telo, oglodano od bolezni in starosti. Kadar sem jo umivala, je s pogledom tesnobno iskala po mojem obrazu, da bi ujela sled studa na njem. Ko je ni našla, se je pomirila. Jaz pa sem tedaj mislila na belo svilo njenih rok, ki sem jo videvala, ko sem se, otrok, prebujala ob njej. Za šalo je dvignila levico in preteče govorila: »Moja roka pada, pada, pada...« Bela roka, s katere je bil zdrknil rokav, je padala počasi, toda nezadržno navzdol, dokler ni na lepem plosknila na odejo, s katero sem se pokrila do oči. Stisnili sva se v objem in hlipali od smeha...

Dvignem žaluzije in sonce posije skozi orošele šipe. Predpomlad. Podoba nekega jutra. Mati sedi na postelji, spleta si kito in pojoče deklamira: »Sonce milo prisvetlilo lepo nam je čez goro...« Ujame moj nasmeh, sramežljivost ji trzne v očeh, vendar jih upira v moje s senčko otroškega ponosa. Vidiš, še zdaj znam... Skoznjo gledam otroka, ki stoji v šolski klopi. Rahitična postavica pod težkim svitkom temnih las. Po stari vaški učilnici prisrčno odmeva: »...in zapeli so veseli ptički svojo pesmico...« Svetloba iz njenih oči se zliva s sončno svetlobo. Moja tema stoji osramočena pred njo. Za oknom zapoje kos. »Slišiš?« reče oče. Mati pokima. »Prišla je pomlad,« zapoje s slabim posluhom. Oče mi pomežikne, ona pa se ne spremeni in poje: »...pomlad že prišla bo, k' tebe na svet ne bo...« »To je druga pesem,« reče oče. Ona pa se ne spremeni. »Zmerom sem tako rada pela,« reče potem in se oddahne. »Obleciva se«, rečem kolikor moč vsakdanje, da bi odgnala grozljiv odmev pretnje, ki je ostala v prostoru, presijanem z jutranjo lučjo. Ubogljivo iztegne roke in me gleda z očmi, v katerih je ljubeča vdanost matere, ki ji je starost dala nadih otroštva. Vendar je v njih tudi kanček posmeha: Ne moreš mi vzeti tega, kar mi je bilo dano. Nisem otrok, ki mu ti hočeš biti mati. Prav, prav, ji odgovorim s pogledom in nasmehom, in ji podam kavo. Oh, kako je dobra, reče in z užitekcm cmokne. Potem hodi s pogledom za menoj...

Iščem jo, in jo najdem vsakikrat, ko pridem domov in stopim v kuhinjo. Moja leva stran ujame njeno prisotnost. Za drobec časa prestrezam tok tišine, potem se neučakano ozrem. Tam je njen stol. Nedoržnik in krivec obenem. Ko bi bil živ, bi zdajle pobegnil pred mojim pogledom. Vendar moja leva stran še vedno občuti njeno prisotnost. Pravijo, da čutiš ud, ki ga nimaš več.

Roke sežejo po njeni sliki. Od konic prstov se požene tok bolečega strmenja: steklo in les. Dotik zanika, kar oči vidijo. Tedaj jo srce dvigne

iz sebe in postavi v prostor. Glava se nagne, roke se razleknejo v objem. Za udarec časa je ob licu lice, so rame in mehka površina blaga, ki skozenj polje toplota. In že je vse mimo. Praznosta se obesi na razkle-njene roke in jih, svinčeno težka, potegne navzdol. Potem se požene skozi prostor kot potuhnjen veter, upre se ob stene in jih razmakne. Nedogledna ravan in noč brez konca in tesnobno pljuskanje samote... Neke roke drže neko sliko. Zavest je stenj, ki ga je prižgala bridkost. Gori brez odsvita. Snov se v bolečinah spreminja v nič. Skozi neskončne daljave se prebija neki glas. Površina kože ga zaznava kot tipanje ptič-jih nožic. Enakomerno stopicanje tonov nazadnje izdolbe odprtino v zavest. »Pridi. Podvij mi odejo. Pridi.« Telo se vajeno odzove in stopi v materino sobo. Iz rok se potočijo privajene kretnje. Prsti zatlačijo za njen hrbet odejo in jo poravnajo. Iznad roba odeje gleda otrok, ki je dobil, kar je želel. Morda je to tisto, kar si je želela, ko je bila majhna, pa ni dobila? Lahko noč. Lahko noč. Pristrčnost se spreleta v prostoru. Kar iščeš, je tu.

Roka je tu, s katero se je naslanjala na mojo, ko sem jo, starčko, vodila na vrt. Dotik živi. Dotik njene podlahti, na katero je prenašala težo svojega telesa. V zraku je ostalo gibanje njenih nog, ki hodijo ob mojih. Korak leve noge, podrsavanje desne. Oči so obdržale v sebi njen pogled, ki se željno ozira na klop ob ograji, in smehlaj, ki skuša prikriti muko njenega telesa. Končno. Podlaht zdrzne ob moji navzdol, za hip je tu dotik njene levice, ki išče varnost. V zraku je ostal obla-zinjeni zvok, ko se je previdno spustila na klop. Potem vzdih olajšanja. V mojem telesu je ostal spomin na sproščenost, ki se je ob tem sprožila sama od sebe, in na željo po hitrem gibanju, ki me je potem nezadržno prevzela.

Prsti še vedno čutijo njene ozke, suhe, tople dlani, nagrbančeno oblino njenega izbočenega čela, sivo predivo njenih las na temenu in temno svilo njene kite. V njih je ostala mehkoča njene izprane naglavne rute in voljnost njenega barhentnega krila.

Moj sluh je ohranil njen glas, njen pristrčni: »Srečno!« ko sem zju-traj odhajala na delo. Postojim ob vratih in tiho rečem: »Srečno!« V prostor se zastrto odzove: »Srečno!« Sedi kraj sončne lise ob vratih na balkon in svetloba njenih oči dela stezo do mojih. Podoba je krhek čolniček na morju otožnosti; vem, da jo jemlje iz sebe. Potem stopam skozi vežo in pred menoj neseta dva možaka krsto, v katero sta jo pravkar položila. Nezaslišanaost njunega početja je samoumevna kot v strašnih sanjah. Uročena stopam za njima. Odprem vežna vrata in možaka s krsto izgineta. Vrata mi vsako jutro povedo isto: Kako nerada je prišla v to hišo. Mar je slutila? Spustim se po stopnicah in vsako jutro me znova grozi stopiti na pot, ki me je tisto deževno jutro pe-

ljala od nje. Vsakokrat se znova obotavljam, potem vseeno stopim natančno tja, kot tedaj, in potem vso pot do vogala stopam po črepinjah.

Zavijem za vogal in v torbici, ki jo tiščim k prsim, spet nosim zadnje pričevanje o njej. Nesem ga na urad, ki sešteva rojstva in smrti. V njihovih knjigah se oboje skrči na suhe številke, ki ne morejo neznanцу priklicati odtenka glasu, izraza oči, neponovljive kretnje rok. Vse to je ostalo v meni. Ukanila sem smrt, ki je ukanila mene. List, ki ga tiščim k prsim, je ona sama, komaj rojena, prižeta v toploto mojega telesa. Zdaj sva eno, kot tedaj, ko je ona nosila mene. Ona je jaz in jaz sem ona. In spet pride trenutek, ko jo ugledam tako, kot je nisem videla nikdar: Otroka v ponošenem krilcu do gležnjev. Zdaj gre z menoj v korak zdaj zaostane. In je spet ob meni in njene svetle oči pod širokimi loki temnih obrvi z zaupljivo milino iščejo moj pogled. Slabotno telesce se poganja, da ne bi zaostalo. Hodiva skozi čadasto jesensko jutro. Bridko sladka sreča se pretaka v nama. Mimo naju hodijo vidni in nevidni. Meja je padla. Ni smrti. Ni reke. Ni jarka. Tu je grob. Domač, ker je ona v njem. Zaklad sredi zemeljskih plasti. Odeja zemlje jo pokriva kot ona na njeni postelji. »Odrini jo malo, težka je,« mi reče. »Je zdaj bolje? jo vprašam. »Je,« reče olajšano. Sedem k vznožju. Pogovarja se kot nekdanj. Le brez nasmeha. Kakšno spoznanje ga je ugasnilo? Z besedami od некоč ga skušam oživetiti. Toda zaman prižigam majhne kresove. Tolmun njene resnobe ostaja v senci. Vidim se v njem: zrno prahu. Vprašuje, kako je doma. Poslušā. Na obraz ji lega nekaj kot nežen spomin. Premolknem in pogledam naokoli. Vidim, nov grob. »Ta je bil še mlad,« pokima. »Škoda zanj,« rečem. »Njegova ura je prišla,« reče. Potem se pogovarjava o rožah. »Lepo rastejo,« pravi. In čez trenutek: »Veš, včasih se tu kdo ustavi in jih gleda.« Vidim jo, kako zre obiskovalca skozi rožni grm. Rada je imela ljudi.

Utihneva. Z oddaljenega groba prihaja odmev pogovora. Ozrem se tja in v hipu se poteze mojega obraza razpotegnejo in vanje ležejo njene poteze. Skozi moje gledajo njene oči. Njena pozornost polje skozme. Uklenjena sem vanjo kot v veliko ptico in sem obenem naročje, ki jo drži. Me je nekdo poklical? Val vetra mi je oplazil lice. Ovem se, da sem spet sama. Rože me gledajo kot žive priče. Tiho jo pokličem. Zdaj me gleda skozi plamen sveče. Srčasto jedro se odpre in oči ugledajo nekaj, kar ni moč gledati dalj kot za utrip srca: samo čisto ljubezen. Toda že jo odene v vsakdanjo skrb. »Pojdi zdaj,« pravi. Hladno postaja. »Prav,« rečem. Na križpotju postojim. Plamen utriplje.